

Парламентське дослідження щодо адаптації положень законодавства України до положень права ЄС у частині встановлення ставок акцизного податку на тютюнові вироби*

I. Вступна частина

Понад вісім мільйонів осіб у світі, з яких 85 тисяч українців, щороку помирають від хвороб, спричинених тютюнопалінням. В Україні куріння вважається опосередкованою причиною кожного п'ятого випадку смерті осіб віком понад 35 років¹.

2003 року Всесвітня організація охорони здоров'я (далі – ВООЗ) ухвалила Рамкову конвенцію із боротьби проти тютюну, що була ратифікована Україною у 2006 році². Метою Конвенції та її протоколів є захист нинішнього та майбутніх поколінь від руйнівних наслідків споживання тютюну для здоров'я, а також його соціальних, екологічних та економічних наслідків і впливу тютюнового диму за допомогою визначення відповідних рамок для заходів боротьби проти тютюну, що підлягають здійсненню Сторонами на національному, регіональному й міжнародному рівнях, для того щоб постійно та істотно скорочувати поширеність уживання тютюну.

Статтю 6 названої Конвенції визнано, що цінові й податкові заходи є ефективним і важливим засобом скорочення споживання тютюну різними групами населення, особливо молоддю. В Європейському Союзі (далі – ЄС) з метою реалізації зазначених заходів у 2011 році прийнято Директиву 2011/64/ЄС про структуру та ставки акцизного збору на тютюнові вироби (далі – Директива 2011/64/ЄС)³.

Україною, у зв'язку із підписанням Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію), взято на себе зобов'язання щодо гармонізації ставок акцизного податку на тютюнові вироби з європейськими з метою як зменшення шкідливого впливу тютюну на здоров'я нації, так і уникнення (нівелювання економічної доцільності) контрабанди сигарет із України до держав-членів ЄС.

Планом заходів із виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 р. № 1106, зокрема передбачено: встановлення мінімального рівня загального акцизного податку на сигарети відповідно до норм ЄС; законодавче закріплення мінімального акцизного податку на сигари та сигарили, а також дрібно нарізаний тютюн відповідно до норм ЄС; встановлення мінімального рівня загального акцизного податку на тютюнові вироби, крім сигарет, відповідно до норм ЄС; розгляд доцільності законодавчого

¹ Боротьба з курінням: зобов'язання перед ЄС чи перед власними громадянами? URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/11/19/679909/>

² Про ратифікацію Рамкової конвенції Всесвітньої організації охорони здоров'я із боротьби проти тютюну: Закон України від 15.03.2006 р. № 3534-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3534-15#Text>

³ Council Directive 2011/64/EU of 21 June 2011 on the structure and rates of excise duty applied to manufactured tobacco (codification). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2011/64/oj>

закріплення положення про визначення розміру акцизного податку в еквіваленті до євро та періодичності доповідей інституціям ЄС про ставки та структуру акцизного податку в Україні (п. 1528, 1529, 1531, 1532)⁴.

II. Основна частина

2.1. Міжнародні та європейські стандарти

У статті 6 Рамкової конвенції ВООЗ із боротьби проти тютюну передбачено, що без шкоди для суверенного права Сторін визначати й встановлювати свою політику оподаткування кожна Сторона повинна враховувати свої національні цілі в галузі охорони здоров'я, які стосуються боротьби проти тютюну, й у відповідних випадках запроваджувати чи зберігати заходи, що можуть включати:

- здійснення податкової політики і, у разі доцільності, цінової політики стосовно тютюнових виробів, для того щоб сприяти досягненню цілей у галузі охорони здоров'я, спрямованих на скорочення споживання тютюну; і
- заборону чи обмеження, у відповідних випадках, продажу тютюнових виробів, які не обкладаються податком і митом, особам, що здійснюють міжнародні поїздки, і/або ввезення ними цих виробів.

Статтею 4 Конвенції встановлюється, що міжнародне співробітництво, особливо передача технології, знань і надання фінансової допомоги, а також надання відповідних експертних послуг для створення та реалізації ефективних програм боротьби проти тютюну з урахуванням місцевих культурних умов, а також соціальних, економічних, політичних і юридичних факторів є важливою частиною Конвенції.

Значення технічної та фінансової допомоги для сприяння економічному переходу осіб, що вирощують тютюн, і працівників тютюнової промисловості, на засоби існування яких серйозно впливає реалізація програм боротьби проти тютюну у Сторонах, які є країнами, що розвиваються, а також у Сторонах з перехідною економікою варто визнати і враховувати в контексті стратегій сталого розвитку, що розробляються на національному рівні. Це положення знайшло відображення й у статтях 17 та 26 Конвенції, відповідно до яких Сторони, у співробітництві з іншими Сторонами та компетентними міжнародними та регіональними міжурядовими організаціями, сприяють за необхідності іншим економічно життєздатним альтернативам в інтересах осіб, що займаються виробництвом і вирощуванням тютюну, та у відповідних випадках індивідуальних продавців.

Таким чином, хоча сторони Конвенції і мають дотримуватися певних зобов'язань, однак документом встановлена можливість урахування соціально-економічного стану відповідної держави та особливостей систем оподаткування, а також наголошено на необхідності вирішувати проблеми вивільнення працівників тютюнової промисловості.

Жорсткіші правила передбачено європейськими стандартами у сфері обігу тютюнових виробів, зокрема Директивою 2014/40/ЄС від 3 квітня 2014 року про наближення законів, підзаконних нормативно-правових актів та адміністративних

⁴ План заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: затверджено постановою КМУ від 25.10.2017 р. № 1106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-%D0%BF#Text>

положень держав-членів щодо виробництва, представлення та продажу тютюнових виробів і супутніх продуктів та про скасування Директиви 2001/37/ЄС⁵, а також вже згаданою Директивою 2011/64/ЄС.

Відповідно до Директиви 2011/64/ЄС сигарети, вироблені в Союзі та імпортовані із третіх країн, оподатковуються адвалорним акцизом, розрахованим виходячи з максимальної роздрібної ціни, включаючи мита та специфічний акциз, розрахований на одиницю продукції. Водночас будь-яка держава-член може виключити мита з основи для розрахунку адвалорного акцизу на сигарети.

Ставка адвалорного акцизу та розмір специфічного акцизу мають бути однаковими для всіх сигарет. На заключному етапі гармонізації структури податку в усіх державах-членах для сигарет має бути визначена однакова пропорція між специфічним акцизом та сумою адвалорного акцизного податку та податку з обороту таким чином, щоб діапазон роздрібної ціни мінімально впливав на різницю у вартості доставки від виробників.

При необхідності акциз на сигарети може включати мінімальну податкову складову за умови суворого дотримання змішаної структури оподаткування та встановленої частки акцизного збору (стаття 7).

Стаття 9 Директиви 2011/64/ЄС передбачає, що держави-члени повинні застосовувати мінімальний податок на споживання сигарет, який включає, зокрема, специфічний акциз на одиницю продукції, адвалорний акциз, розрахований, виходячи з максимальної роздрібної ціни та ПДВ, пропорційно до роздрібної ціни.

Відповідно до статті 10 Директиви 2011/64/ЄС із 1 січня 2014 року загальна сума акцизу на сигарети мала становити не менше 60 % середньозваженої роздрібної ціни реалізації сигарет, випущених для споживання. Цей акциз не може бути нижчим, ніж 90 євро за 1000 сигарет незалежно від середньозваженої роздрібної ціни реалізації. Держави-члени, які запроваджують акцизний збір у розмірі не менше 115 євро за 1000 сигарет, виходячи із середньозваженої роздрібної ціни продажу, не зобов'язані дотримуватися вимоги щодо 60 %.

Держави-члени поступово підвищували акцизні збори для виконання цих вимог протягом 3 років (із дня набуття чинності Директивою 01.01.2011 року). При цьому Болгарії, Естонії, Греції, Латвії, Литві, Угорщині, Польщі та Румунії було дозволено застосувати перехідний період до 31 грудня 2017 року. Таким чином, поступове підвищення ставок акцизного податку відбувалося щонайменше протягом 3, а для окремих держав-членів – протягом 7 років. Директивою 2011/64/ЄС також встановлено й інші більш сприятливі умови оподаткування для окремих держав.

Водночас слід зазначити, що зараз відбувається процес узгодження із державами-членами змін до Директиви – зокрема, це стосується встановлення мінімального акцизного податку на рівні 180 євро за 1000 штук⁶.

⁵ Директива 2014/40/ЄС від 3 квітня 2014 року про наближення законів, підзаконних нормативно-правових актів та адміністративних положень держав-членів щодо виробництва, представлення та продажу тютюнових виробів і супутніх продуктів та про скасування Директиви 2001/37/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_021-14#Text

⁶ Brussels to propose rise in cigarette taxes and first EU-wide vaping levy. URL: <https://www.ft.com/content/6f1c4211-5e54-4aa8-a391-0ec9bc5244de>

2.2. Аналіз законодавства України щодо акцизного податку тютюнових виробів

Питання справляння акцизного податку в Україні, у тому числі на тютюнові вироби, врегульовано Податковим кодексом України.

Вперше істотне підвищення ставок акцизів на тютюн відбулося 2009 року, і після цього щорічно ці ставки несуттєво підвищувалися. Тим часом, главами 4 «Оподаткування» та 10 «Політика у сфері промисловості та підприємництва» Розділу V «Економічне та галузеве співробітництво» Угоди про асоціацію передбачалося приведення законодавства у сфері оподаткування у відповідність до права ЄС (перелік актів викладений у Додатку XL до Угоди).

7 грудня 2017 року Верховною Радою України було підтримано «семирічний план» підвищення акцизів на тютюнові вироби впродовж 2018–2025 років. Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2018 році»⁷ було запроваджено норми, які мали б забезпечити мінімальне акцизне податкове зобов'язання зі сплати акцизного податку з тютюнових виробів відповідно до Директиви 2011/64/ЄС (за підрахунками – близько 93 євро за 1000 штук), та імплементувати до Податкового кодексу України її вимоги щодо частки загальної суми податкових зобов'язань із акцизного податку⁸.

У 2018 та 2020 роках до ставок акцизного податку та перехідних положень було внесено коригуючі зміни, які більш реально враховували курс євро та процеси інфляції і були покликані довести ставку акцизу до 93 євро до 2025 року. Однак, на сьогодні чинні норми Податкового кодексу України навряд чи зможуть забезпечити повноцінну імплементацію Директиви 2011/64/ЄС до національного законодавства, враховуючи прогнозний курс валют.

Ставки специфічного акцизного податку вказані в таблиці:

Код товару (продукції) згідно з УКТ ЗЕД	Опис товару (продукції) згідно з УКТ ЗЕД	Одиниця виміру	Ставки податку (у грн)		
			2023 р.	2024 р.	2025 р.
2401 2402 10 00 10 2403 (крім 2403 99 90 10)	Тютюнова сировина; Тютюнові відходи; Сигари; Тютюн та замітники тютюну, інший тютюн промислового виробництва; тютюн «гомогенізований» або «відновлений»; тютюнові екстракти та есенції	гривень за 1 кілограм (нетто)	1 969,51	2 363,4	2 836,08

⁷ Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2018 році: Закон України від 07.12.2017 р. № 2245-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2245-19#Text>

⁸ Набирає чинності з 1 січня 2025 року, див. пункт 1 роділу II Закону № 2245-VIII від 07.12.2017 р.

2402 10 00 90	Сигарили;	гривень за	1 567,64	1 881,17	2 257,4
2402 20 90 10	Сигарети без фільтра, цигарки;	1000 штук			
2402 20 90 20	Сигарети з фільтром				
2403 99 90 10	ТВЕН	гривень за 1000 штук	2 097,12	2 516,54	3 019,85

Ставка адвалорного акцизного податку на сигарили, сигарети без фільтра, цигарки, сигарети з фільтром становить на сьогодні 12 %.

Мінімальне акцизне податкове зобов'язання зі сплати акцизного податку з тютюнових виробів становить:

Код товару (продукції) згідно з УКТ ЗЕД	Опис товару (продукції) згідно з УКТ ЗЕД	Одиниця виміру	Ставки податку (у грн)		
			2023 р.	2024 р.	2025 р.
2402 10 00 90	Сигарили;	гривень за	2 097,12	2 516,54	3 019,85
2402 20 90 10	Сигарети без фільтра, цигарки;	1000 штук			
2402 20 90 20	Сигарети з фільтром				

Для операцій з реалізації виробниками та/або імпортерами, у тому числі в роздрібній торгівлі, тютюнових виробів, тютюну та промислових замінників тютюну, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, оподаткування акцизним податком із реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів здійснюється за ставкою 5 %.

На сьогодні законопроектів щодо підвищення ставок акцизних податків у Верховній Раді України не зареєстровано.

2.3. Аналіз результатів політики підвищення акцизів на тютюнові вироби у 2022 та 2023 роках із урахуванням впливу збройної агресії Росії проти України⁹

Повномасштабна збройна агресія завдала значних збитків економіці України, спричинила падіння ВВП, яке, за оцінками Державної служби статистики України (далі – Держстат України), за 2022 рік склало 29,1 %¹⁰, та зростання рівня інфляції за 2022 рік (за даними Міністерства фінансів України) до 26,6 %¹¹, що звичайно відобразилося на доходах населення, а також на тютюновій галузі.

Деякі підприємства тютюновиробництва знаходилися та/або продовжують перебувати в зоні активних бойових дій і на прилеглих до них територіях. Так, із самого початку бойових дій зазнавали обстрілів виробничі потужності ПрАТ «Філіп Морріс Україна» на околицях м. Харкова; виробництво ПрАТ «Імперіал Тобакко Продакшн Україна» в м. Києві було призупинено до 25 квітня 2022 року; «В.А.Т.–ПРИЛУКИ», виробничі потужності якого знаходяться у м. Прилуки

⁹ На підставі відкритих даних та відповіді ДПС України (лист від 13.09.2023 №1772/ЗП/99-00-09-02-02-10)

¹⁰ Укрінформ 13.09.2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3695597-torik-realnij-vvp-skorotivsa-na-291-derzstat.html>

¹¹ Індекс інфляції: Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/2022/>

Чернігівської області, – до деокупації області не працювали¹². Розрив низки логістичних ланцюгів постачання сировини для імпортозалежної тютюнової галузі став додатковим чинником скорочення легального виробництва та зростання нелегального обігу тютюнових виробів.

Значна міграція населення України у зв'язку з воєнними діями також спричиняє зниження споживання всередині держави, у тому числі тютюнових виробів. За спостереженнями ООН, станом на вересень 2023 року понад 5,8 млн українських біженців зареєстровано у програмах тимчасового захисту в державах-членах ЄС, загалом число біженців із України, зареєстроване у світі, складає 6,1 млн осіб¹³. Невідомою залишається кількість населення на тимчасово-окупованих територіях, яке, до того ж, насильно депортується на територію РФ.

Внаслідок названих причин відбулося різке скорочення виробництва сигарет в Україні. Зупинка значної частини виробництва, дефіцит тютюнових виробів та неможливість друку і доставки акцизних марок до іноземних виробників обумовили необхідність прийняття Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану»¹⁴, яким на вказаний період дозволено ввезення на митну територію України тютюнових виробів, маркованих акцизними марками, надрукованими за кордоном.

Що стосується загального доходу Державного бюджету від акцизного податку на тютюн та тютюнові вироби, то за даними системи «Відкритий бюджет»¹⁵, із 2021 року та за 7 місяців 2023 року він склав, (млн грн):

Вид податку	Рік		
	2021	2022	2023
Акцизний податок із тютюну та тютюнових виробів, рідин, що використовуються в електронних сигаретах (млн грн), у тому числі із:	63417	58950	56152
вироблених в Україні	51300	40316	33722
ввезених на митну територію України	12117	18634	12430

Таким чином, незважаючи на підвищення ставок акцизного податку, у 2022 році доходи Державного бюджету від його надходження впали на 4467 млн грн порівняно з 2021 роком. Це підтверджує скорочення попиту на тютюнові вироби та певні проблеми із наповненням відповідного ринку, про що було наголошено вище. Необхідно також звернути увагу, що з року в рік

¹² Див., наприклад: офіційне повідомлення В.А.Т.–ПРИЛУКИ. URL: https://www.bat.ua/group/sites/BAT_ALAJQW.nsf/vwPagesWebLive/DOCDUJLY?opendocument

¹³ Офіційні дані ООН на 12 вересня 2023 року. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>

¹⁴ Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 р. № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>

¹⁵ Відкритий бюджет. URL: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/incomes>

спостерігається зростання сум надходжень від акцизного податку із ввезених на митну територію України тютюнових виробів. Вбачається, що зростання споживання імпортованих тютюнових виробів опосередковано підтверджує, що легальні сигарети споживають переважно люди із середнім та високим доходом, які можуть дозволити собі придбати імпортовані тютюнові вироби.

Помісячний розподіл надходжень від акцизного податку на тютюн та тютюнові вироби у 2022 році виглядає таким чином (млн грн):

Місяць	Акцизний податок із тютюну та тютюнових виробів, рідин, що використовуються в електронних сигаретах (млн грн)		Акцизний податок із тютюну та тютюнових виробів від їх реалізації (млн грн)
	вироблених в Україні	ввезених на митну територію України	зараховується до місцевих бюджетів
Січень	777	72	
Лютий	3303	1024	
Березень	870	201	
Квітень	1062	4203	
Травень	1784	3898	–
Червень	5481	1323	285
Липень	3361	2642	490
Серпень	4358	1606	566
Вересень	6008	1336	759
Жовтень	4758	907	904
Листопад	3069	371	504
Грудень	5485	1051	503
Разом	40316	18634	4008

Помісячний розподіл надходжень від акцизного податку з тютюну та тютюнових виробів у 2023 році:

Місяць	Акцизний податок із тютюну та тютюнових виробів, рідин, що використовуються в електронних сигаретах (млн грн)		Акцизний податок із тютюну та тютюнових виробів від їхньої реалізації, що (млн грн)
	вироблених в Україні	ввезених на митну територію України	зараховується до місцевих бюджетів
Січень	2171	1485	547
Лютий	3244	1856	544
Березень	6341	1619	489
Квітень	5837	2178	635
Травень	6474	1251	665
Червень	5286	1574	664
Липень	4369	2467	868
Разом	33722	12430	4412

Аналіз надходжень коштів від акцизу на тютюнові вироби у 2022 і на початку 2023 року доводить, що із зростанням акцизів на 20 % перші два – три місяці після запровадження підвищених ставок спостерігається певне «просідання» доходів від податку. На початку 2022 року спостерігалось суттєве переважання акцизного податку із ввезених на митну територію України тютюнових виробів над акцизом із товарів, вироблених в Україні.

Що стосується обсягу (кількості) реалізованих тютюнових виробів, відсутні в публічному доступі актуальні дані (статистика) із цього питання. Однак, певні висновки щодо реалізації, із кореляцією щодо можливостей та очікувань бізнесу, можливо зробити з наданої Державною податковою службою України інформації щодо реалізації акцизних марок (Рис. 1).

Рис. 1

Обсяги придбання акцизних марок для тютюнових виробів та рідин, що використовуються в електронних сигаретах, у 2021–2022 рр. склали, (млн шт.):

Тютюнові вироби	2021 р.					2022 р.					%, 2022 до 2021
	I кв.	II кв.	III кв.	IV кв.	Разом	I кв.	II кв.	III кв.	IV кв.	Разом	
Сигарети, у тому числі:	289,12	726,99	497,26	710,75	2224,12	404,49	386,42	574,72	288,41	1654,04	74,37
вироблені в Україні	274,56	722,47	486,03	708,93	2191,99	393,92	167,61	488,51	288,24	1338,28	61,05
імпортовані	14,56	4,52	11,23	1,82	32,13	10,57	218,81	86,21	0,17	315,76	982,84
Сигарили	0,68	2,77	3,83	3,38	10,66	1,61	11,45	28,50	4,50	46,06	432,48
ТВЕН, у тому числі:	91,60	105,52	147,34	35,92	380,38	100,38	79,20	50,16	45,12	274,86	72,26
вироблені в Україні	0,00	0,00	0,28	0,00	0,28	10,08	0,00	0,00	5,04	15,12	5400,00
імпортовані	91,60	105,52	147,06	35,92	380,10	90,30	79,20	50,16	40,08	259,74	68,33

Рідини для електронних сигарет, у тому числі	0,99	2,09	12,57	20,28	35,93	55,60	7,97	8,43	5,76	77,76	216,44
вироблені в Україні	0,00	0,03	0,05	0,14	0,22	0,27	0,04	0,04	0,05	0,40	179,70
імпортовані	0,99	2,06	12,52	20,13	35,70	55,33	7,93	8,39	5,71	77,36	216,67
Інші тютюнові вироби, у тому числі:	0,56	0,24	0,75	0,70	2,25	0,38	40,19	0,27	0,34	41,18	1831,3
вироблені в Україні	0,03	0,02	0,03	0,03	0,11	0,05	0,01	0,24	0,00	0,30	289,06
імпортовані	0,53	0,22	0,72	0,67	2,14	0,33	40,18	0,03	0,34	40,88	1905,55

Згідно з даними ДПС України в 2021 році придбано понад 2,2 млрд штук марок акцизного податку для маркування тютюнових виробів та 55,9 млн штук марок для рідин. У 2022 році було придбано понад 1,9 млрд штук марок для маркування тютюнових виробів та 68,2 млн штук – для рідин. За 8 місяців 2023 року придбано 1,6 млрд штук марок для маркування тютюнових виробів (84 % від загальної кількості за 2022 рік) та 7,1 млн штук для рідин (10,4 % від загальної кількості 2022 року).

Протягом квітня – липня 2022 року обсяг придбаних платниками податку акцизних марок для імпортованих сигарет виріс, порівняно з аналогічним періодом у 2021 році, у 19,3 рази. Загалом обсяг імпортованих сигарет у 2022 році збільшився у 9,8 рази. У 2022 році відбувся значний спад у споживанні ТВЕН: зниження обсягу придбання акцизних марок для цього виду продукції склало 27,74 %. Скоріше за все, це стало наслідком, передусім, радикальної акцизної політики, адже в Україні, на відміну від переважної більшості європейських країн, акцизний податок на ТВЕН встановлено на дуже високому рівні, причому в 2021 році він підвищився відразу в 4,2 рази.

Уже в 2023 році відбулося скорочення імпорту тютюнових виробів та рідин за кодами УКТЗЕД 2401, 2402, 2403, але абсолютно зріс імпорт за кодом УКТЗЕД 2404. Порівняльний аналіз за відповідні періоди (8 місяців 2022 року та 8 місяців 2023 року) подаємо в таблиці:

код УКТЗ ЕД	Найменування позиції товару за УКТЗЕД	січень-серпень 2022 р.		січень-серпень 2023 р.		Темпи росту	
		тонн	тис. дол. США	тонн	тис. дол. США	тонн	тис. дол. США
2401	Тютюнова сировина; тютюнові відходи	13 196	65 947	9 904	58 491	-7 455,4	-11%
2402	Сигари, сигарилли та сигарети, цигарки	3 246	47 992	2 246	29 200	-18 791,7	-39%
2403	Інший тютюн та замітники тютюну	6 079	101 097	4 047	27 118	-73 979,6	-73%

	промислового виробництва						
2404	Продукти, що містять тютюн, призначені для забезпечення надходження нікотину в тіло людини (ТВЕНи, рідини для ел. сигарет, трансдермальні пластирі тощо)	0	0		187 342	4 258	187 342,0

Повертаючись до споживацьких настроїв, необхідно наголосити, що, як зазначалося, легальним тютюновим виробам перевагу надають курці із середнім та високим доходом. Цей висновок опосередковано підтверджує й різниця у прогнозованих надходженнях та фактичних даних щодо коштів акцизного податку у 2021 та 2022 роках, а також прогнозні показники 2023 року (Рис. 2).

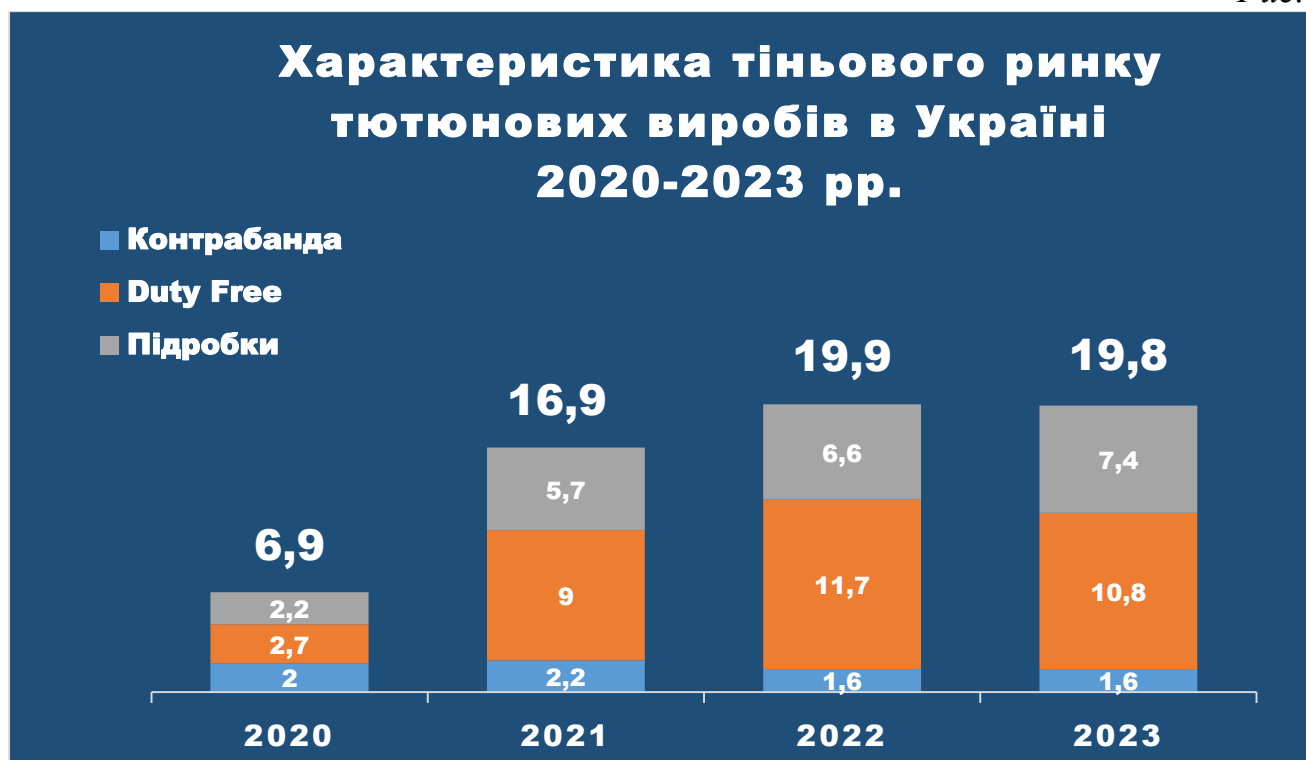
Рис. 2

Натомість частина курців із низьким доходом переходить до споживання більш дешевої тютюнової продукції – у першу чергу це стосується тютюну. Динаміка придбання акцизних марок для інших тютюнових виробів (насамперед розсипного тютюну) свідчить про стрімке зростання обсягів споживання такої продукції. У 2022 році акцизних марок для цієї категорії тютюнових виробів було закуплено у 18,3 рази більше, ніж у попередньому періоді, у тому числі імпорт збільшився у 19,1 рази, внутрішнє виробництво – у 2,9 рази відповідно. Перехід курців з одного виду тютюнової продукції на іншу, більш дешеву, перешкоджає виконанню регулятивних цілей акцизного оподаткування щодо зменшення тютюнопаління та знижує обсяг сплачених податків до бюджету.

Крім того, залежно від зростання ціни тютюнових виробів – зростає й нелегальна частина відповідного ринку. За даними Kantar – провідної світової компанії з обробки даних, аналітики та консалтингу, – частка нелегального ринку тютюнових виробів зросла з 6,9 % у середньому в 2020 році до 20,4 % на кінець 2021 року. Обсяг нелегального ринку тютюнових виробів в Україні в лютому 2023 року сягнув 20,2 % від усього ринку, у липні неістотно знизився – до 19,5 %¹⁶, тобто кожна 5-та пачка сигарет, яка продається в Україні, – нелегальна (Рис. 3).

Рис. 3

При цьому, зважаючи на дані Моніторингу нелегальної торгівлі тютюновими виробами в Україні¹⁷, організація KANTAR (аналітична компанія зі збору даних в Україні та країнах Східної Європи) здійснює моніторинг виключно фактичного

¹⁶ На нашу думку, певне зниження може бути пов'язане із запровадженням суворішого контролю за нелегальною торгівлею – зокрема, у м. Києві на порядок зменшилася кількість спеціалізованих кіосків, що здійснюють торгівлю виключно нелегальними сигаретами.

¹⁷ Моніторинг нелегальної торгівлі тютюновими виробами в Україні. URL: http://publications.chamber.ua/2022/Tax/Presentation_AIT_June%2723_v2.pdf

ринку, без урахування онлайн-сегменту¹⁸. Таким чином, реальна картина споживання нелегальних сигарет може бути значно іншою. Пачка таких сигарет на 20–30 грн дешевша за стандартну ціну і з неї не сплачуються податки до Державного бюджету, що призводить до недорахування доходів бюджету.

Досвід підвищення ставок акцизу на тютюнові вироби в Україні на 20 % показав – надходження акцизного податку із вироблених в Україні тютюнових виробів зменшилися з 54,5 млрд грн у 2020 році до 51,3 млрд грн у 2021 році (на 5,9 %), і до 40,31 млн грн у 2022 році (на 21,4 %). Крім недонадходжень від акцизного податку, скорочення виробництва вітчизняної продукції призводить до інших негативних наслідків, зокрема до зменшення надходжень від податку на прибуток підприємств та інших надходжень (плата за землю, орендна плата в разі оренди потужностей, що знаходяться в державній та комунальній власності), звільнення працівників (відповідно, скорочення надходжень від ПДФО та зростання виплат по безробіттю) тощо.

2.4. Прогнозування тенденцій ринку тютюнових виробів на 2024–2025 роки

Як зазначалося, попередні зміни до Податкового кодексу України були покликані, у тому числі, забезпечити реалізацію Директиви 2011/64/ЄС до 2025 року – планувалося, що встановлення мінімального акцизного податкового зобов'язання зі сплати акцизного податку з тютюнових виробів на рівні 3 019,85 грн за 1000 штук відповідатиме сумі в 93 євро. У сучасних умовах ці розрахунки видаються навряд чи реальними.

Необхідно зауважити, що Дослідницька служба Верховної Ради України у своїй діяльності здійснює передбачені Положенням про неї завдання та функції на основі, зокрема, принципів актуальності та об'єктивності – надання замовнику точної, актуальної, об'єктивної, аполітичної інформації, при підготовці якої методи дослідження і позиція дослідника не впливали на одержані результати (підпункт 5 пункту 3 Положення про Дослідницьку службу Верховної Ради України, затвердженого розпорядженням Голови Верховної Ради України від 11 серпня 2022 року № 438), і використовує в роботі статистичну та прогностичну інформацію виключно із офіційних джерел.

Отже, модель підвищення акцизу на тютюнові вироби для досягнення вимог Директиви 2011/64/ЄС до 2025 року має будуватися на прогнозованому обмінному курсі євро до гривні.

Відповідно до частин сьомої і восьмої статті 33 Бюджетного кодексу України та частини першої статті 152 Регламенту Верховної Ради України Кабінет Міністрів України щороку (не пізніше 1 червня року, що передує плановому) має схвалювати Бюджетну декларацію (документ середньострокового бюджетного планування, що визначає засади бюджетної політики і показники державного бюджету на середньостроковий період та є основою для складання проекту державного бюджету і прогнозів місцевих бюджетів) і у триденний строк подавати

¹⁸ Хоча останнім часом реалізацію нелегальних тютюнових виробів припинили на великих онлайн-платформах типу olx або prom, їх збут здійснюється через тисячі спеціалізованих інтернет-сайтів (див, наприклад, <https://ukrtutun.com>, <https://papiroschka.com>, <https://uasiga.online>, <https://tobacos.com.ua> та ін.), спеціалізовані групи в соціальних мережах, активно рекламується в Телеграм-каналах тощо.

її до Парламенту. Надалі Верховна Рада України (не пізніше 15 липня року, що передувє плановому) має розглядати проект і за результатами розгляду може прийняти постанову щодо Бюджетної декларації, якою взяти її до відома та/або схвалити рекомендації Верховної Ради України щодо бюджетної політики.

Однак, згідно з підпунктом 1 пункту 22 розділу VI Бюджетного кодексу України в умовах воєнного стану або для здійснення згідно із законом заходів загальної мобілізації не застосовуються деякі його норми, серед яких стаття 33 Кодексу та пов'язані з нею норми щодо Бюджетної декларації. У зв'язку зі збройною агресією РФ проти України з 24 лютого 2022 року в Україні введено воєнний стан. Тому в 2023 році Кабінет Міністрів України не схвалював Бюджетну декларацію на 2024–2026 роки і відповідно не подав її до Верховної Ради України, а Парламент не схвалював відповідних рекомендацій щодо бюджетної політики¹⁹.

Отже, єдиним офіційним прогнозним документом є схвалений Урядом та взятий до розгляду Верховною Радою України проект Державного бюджету на 2024 рік та матеріали до нього²⁰. У проекті закладено курс долара на рівні 41,4 гривні, а в доданому до нього прогнозі показників державного бюджету на 2025–2026 роки – 44,5 гривень за долар у 2025 році. Наразі курс євро до долара становить 1,07 долара за євро, і не демонструє тенденцій до зниження або зростання.

Таким чином, відповідно до вимог Директиви 2011/64/ЄС мінімальне акцизне податкове зобов'язання зі сплати акцизного податку з тютюнових виробів має скласти у 2025 році $44.5 \times 1.07 \times 90 = 4285,35$ грн. Тобто, порівняно з 2023 роком (2,097,12 грн) має зрости більше ніж у 2 рази.

Враховуючи, що час підвищення ставок обмежується по суті річним періодом, з метою більш поступового підвищення можна запропонувати поетапне підвищення на 729,41 грн – наприклад, з 1 січня та 1 липня у 2024 році та 1 січня 2025 року.

Варто зазначити, що проектом Держбюджету на 2024 рік передбачено двоетапне підвищення мінімальної заробітної плати – з 1 січня до 7100 грн, а з 1 квітня – до 8000 грн. Отже, поетапне підвищення акцизного податку не сильно вплине на споживачів.

За таких умов, із урахуванням прогнозу Кабінету Міністрів України, мінімальне акцизне податкове зобов'язання відповідатиме в 2025 році Директиві 2011/64/ЄС і складе: 2816,53 грн – з 1 січня, 3545,94 грн – з 1 липня 2024 року, та 4285,35 грн – з 1 січня 2025 року.

Стосовно пропозицій щодо розрахунків акцизних надходжень до Державного бюджету України внаслідок додаткового підвищення акцизу в 2024 та 2025 роках, необхідно зазначити, що зазвичай надходження вираховуються, виходячи із суми акцизного податку та прогнозованого споживання.

¹⁹ У липні 2023 року прийнято Закон України від 27.07.2023 року № 3278-IX «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо забезпечення передбачуваності бюджетної політики та посилення боргової стійкості», яким відповідно до умов Меморандуму з МВФ відновлюється з 01.01.2024 року дія норм Бюджетного кодексу України щодо складання Бюджетної декларації як документа середньострокового бюджетного планування.

²⁰ Проект Закону про Державний бюджет України на 2024 рік: проект Закону України реєстр. № 10000 від 15.09.2023 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42796>

Дані щодо рівня споживання тютюнових виробів мають використовуватися з інформації Державної служби статистики України, зокрема щорічних звітів про опитування домогосподарств та самооцінки населенням стану здоров'я та рівня доступності окремих видів медичної допомоги²¹, на підставі яких і створювалися відповідні прогнози.

Натомість на сьогодні відповідно до підпункту 1 пункту 1 Закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни»²² у зв'язку зі збройною агресією Росії проти України, починаючи з 24 лютого 2022 року, органи державної статистики не проводять вибіркові обстеження населення (домогосподарств), унаслідок чого не мають можливості отримувати інформацію за їх результатами²³. До того ж, відповідно до названого Закону багато підприємств, у тому числі тютюнової галузі, не подавало статистичної інформації, що унеможливило отримання офіційних даних для необхідного аналізу.

Цей аналіз, на нашу думку, має враховувати такі фактори:

- кількість населення на підконтрольній Україні території з урахуванням суттєвої міграції за кордон, частки окупованих територій, примусово вивезеного за межі України населення тощо (навіть у проекті Держбюджету розрахунок ПДФО здійснено, виходячи з кількості населення України станом на 01.01.2022 року);
- структуру наявного населення, у тому числі реальне співвідношення чоловічого / жіночого населення, вікових категорій;
- тенденції щодо збільшення споживання нелегальних тютюнових виробів;
- збільшення споживання тютюнових виробів курцями з ПТСР (посттравматичним синдромом) або іншими психологічними розладами (хворобливими станами) у зв'язку зі збройною агресією.

Слід зазначити, що в Україні витрати на придбання сигарет курцем складають приблизно від 15 до 25 % від середнього доходу. За даними опитування, щоденні курці викурюють 17,2 сигарети на день (чоловіки – 18,6, жінки – 12,5). При середній ціні пачки сигарет у 80 грн можна оцінити витрати на одного курця у 25112 грн на рік (або 2092,67 грн на місяць)²⁴. Значне зростання акцизу «б'є» по кишені споживача, та як наслідок – посилює ризики збільшення нелегальної торгівлі тютюновими виробами та переходу споживачів на продукцію найнижчого цінового сегменту, здебільшого нелегального, що природно призводить до недоотримання коштів від податків до бюджету.

Звертаємо увагу, що в державах-членах ЄС, які різко підвищували акциз на сигарети, ситуація зі стрімким збільшенням нелегального ринку тютюнових виробів розвивалася приблизно так само. Наприклад, у 2010 році ставка акцизу на сигарети в Болгарії зросла на 49 %, що спричинило збільшення частки нелегально ринку до 30,7 %. Того ж року зростання цього акцизу на 57 % у Латвії та на 76 % у

²¹ Див., наприклад: розділ IV та Додаток 6. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/03/zb_snsz2018pdf.pdf

²² Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни: Закон України від 03.03.2022 р. № 2115-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2115-20#Text>

²³ Див., наприклад: URL: <https://sdg.ukrstat.gov.ua/uk/3-8-1/>

²⁴ Вживання тютюнових та нікотинних виробів в Україні: результати соціологічного опитування серед дорослого населення України 18+. URL: <https://center-life.org/wp-content/uploads/2023/06/doslidzhennia-1.pdf>

Литві призвело до збільшення частки нелегальної торгівлі сигаретами до 37 % та 47 % відповідно. Для виправлення такого стану справ країни не поклалися лише на підвищення якості податкового контролю та антикорупційні заходи, а й подекуди знижували темп (чи навіть призупиняли) підвищення акцизу²⁵.

Показово, що в Україні основну частку нелегальної продукції становить не контрабанда, а саме внутрішнє виробництво («Duty Free»). Передбачається, що з набранням чинності 1 жовтня 2023 року Законом України «Про внесення змін до Митного кодексу України та інших законів України щодо протидії незаконному обігу тютюнових виробів»²⁶, який передбачає тимчасову, на період до припинення чи скасування воєнного, надзвичайного стану на території України, заборону поміщення у митний режим безмитної торгівлі та продаж (постачання) магазинами безмитної торгівлі, а також розміщення у них вироблених в Україні товарів за товарними позиціями 2401-2404 УКТ ЗЕД, зменшить обсяг нелегального ринку.

За результатами дослідження Growford Institute²⁷, в Україні підвищення ціни на сигарети на 1 % призводить до зростання обсягів нелегальної торгівлі ними на 1,22 %, а чи не основним чинником зростання ціни зараз є підвищення акцизу.

Варто відмітити, що в ЄС лише в 11 державах-членах частка нелегального ринку не перевищує 5 %. Серед них – Польща, Словаччина, Угорщина та Болгарія. Окрему увагу варто звернути на Польщу. У 2020 році акциз на сигарети в цій державі зріс на 4,5 %, а в 2021 році залишився без змін. Додаткові надходження до бюджету було отримано не за рахунок підвищення акцизу, а завдяки скороченню нелегального ринку сигарет із 9 до 4 %. Причому в 2021 році це був найкращий показник зменшення рівня нелегальної торгівлі в ЄС²⁸.

Таким чином, дослідження нелегального ринку тютюнових виробів та його зростання грає суттєву роль у прогнозуванні майбутнього споживання, та має відбутися з урахуванням змін в податковому законодавстві та охопленням інтернет-сегменту.

Необхідно відзначити, що за даними МОЗ України, близько 15 млн українців потребуватиме психологічної підтримки після закінчення бойових дій²⁹, а за оцінками ВООЗ, під час воєнних дій приблизно чверть українців можуть страждати від розладів психічного здоров'я, починаючи з підвищення рівня тривоги і стресу та закінчуючи ПТСР³⁰. Природно, що нервові стани спричиняють поглиблення таких негативних звичок, як тютюнопаління. Проведені опитування свідчать, що з

²⁵ Див., наприклад, Болгарія 3-а по акциз вверху цигарите спрямо цената. URL: <https://www.bgdnes.bg/bulgaria/article/5014178>

²⁶ Про внесення змін до Митного кодексу України та інших законів України щодо протидії незаконному обігу тютюнових виробів: Закон України від 10.08.2023 р. № 3326-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3326-20#Text>

²⁷ Growford Institute. URL: <https://www.growford.org.ua/doslidzhennya/>

²⁸ Як Україні подолати нелегальний тютюновий ринок. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/markets/pidrobleni-cigarki-vkrali-z-derzhbyudzhetu-ukrajini-6-5-mlrd-grn-ekspert-50282195.html>

²⁹ Після війни психологічна допомога знадобиться щонайменше 15 млн українців – Ляшко. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/06/07/novyna/suspilstvo/pislya-vijny-psyxolohichna-dopomoha-znadobytsya-shhonajmenshe-15-mln-ukrayincziv-lyashko>

³⁰ Scaling-up mental health and psychosocial services in war-affected regions: best practices from Ukraine. URL: <https://www.who.int/news-room/feature-stories/detail/scaling-up-mental-health-and-psychosocial-services-in-war-affected-regions--best-practices-from-ukraine>

початком повномасштабного вторгнення 40,2 % курців почали вживати більше тютюну або нікотину, і тільки 12,6 % знизили споживання³¹.

Отже, що стосується споживання, через повномасштабну збройну агресію проти України суттєво змінилася його структура та якість, особливо у 2022 році. Поряд зі зміною структури виробництва та імпорту з тих же причин, а також через відсутність офіційних показників навряд чи можливо використовувати дані попередніх років як релевантні. Видається, що тенденції 2023 року більш реально відображатимуть тренди та настрої відповідного ринку, до того ж Верховною Радою України здійснюється низка кроків щодо відновлення дії норм, пов'язаних із наданням інформації органам державної влади та перевіркою її достовірності, що має в результаті забезпечити більш точне прогнозування.

Тому вважали б за необхідне повернутися до питань прогнозування майбутніх тенденцій за підсумками 2023 року. Тим більше, що ситуація має значно змінитися не тільки з економічних, а й з воєнно-політичних причин (наприклад, зменшення окупованих територій, повернення мігрантів тощо).

Що стосується ціни за пачку сигарет, слід зазначити, що її зростання відповідно до запланованого чинним законодавством графіку (підвищення тільки специфічного акцизу та мінімального податкового зобов'язання з акцизу) не виглядає надто суттєвим, (грн):

Податок	2023 рік		2024 рік		2025 рік	
	за 1000 шт.	за пачку (20 шт.)	за 1000 шт.	за пачку (20 шт.)	за 1000 шт.	за пачку (20 шт.)
Специфічний акциз	1568	31,36	1881	37,62	2257	45,14
Мінімальне податкове зобов'язання	2097	41,94	2517	50,34	3020	60,4

Досвід 2020–2023 років свідчить, що ціна на початок відповідного року пачки сигарет медіум класу майже збігається з попередніми прогнозами³² (за даними Держкомстату) (Рис. 4) – різниця в ціні протягом 2020–2022 років коливалася в межах однієї гривні, тільки на початку 2023 року трохи перевищила цей показник, зважаючи на високий рівень інфляції, що виник із початку повномасштабного вторгнення.

³¹ Вживання тютюнових та нікотинних виробів в Україні: результати соціологічного опитування серед дорослого населення України 18+. URL: <https://center-life.org/wp-content/uploads/2023/06/doslidzhennia-1.pdf>

³² Див., наприклад: Про оподаткування сигарет і тютюнових виробів для електричного нагрівання (ТВЕН): переваги дотримання чинного законодавства для сигарет та Закону № 466-IX для ТВЕН. URL: <https://center-life.org/wp-content/uploads/2020/10/Doslidzhennia-pro-opodatkovannia-syharet-i-TVENiv.pdf>

Однак, враховуючи прогнози Кабінету Міністрів України щодо курсу євро та набрання чинності нормами Податкового кодексу України щодо частки загальної суми податкових зобов'язань із акцизного податку (відповідно до Директиви 2011/64/ЄС), мінімальна ціна на пачку сигарет у 2025 році може становити:

$4285,35 : 1000 \text{ шт. (акциз на 1 сигарету)} \times 20 \text{ (кількість в пачці)} \text{ (сума акцизу на пачку)} : 60 \text{ (частка загальної суми податкових зобов'язань з акцизного податку)} \times 100 = 142,85 \text{ грн.}$

Слід враховувати також інфляцію та різницю в ціні сигарет різного класу.

Так, у 2022 році, хоча ставки акцизного податку протягом року не зростали, ціни із січня до грудня виросли: на сигарети з фільтром вітчизняних марок – з 51,07 до 64,04 грн, сигарети з фільтром медіум класу – з 59,03 до 69,90 грн, сигарети з фільтром преміум класу – з 66,96 до 82,61 грн, і у 2023 році тенденція до зростання ціни зберігається³³:

Товар	Одиниця	грудень 2022	січень 2023	лютий 2023	березень 2023	квітень 2023	травень 2023	червень 2023	липень 2023	серпень 2023
Сигарети з фільтром вітчизняних марок	пачка (20 шт.)	64,04	64,47	65,20	66,01	67,72	68,68	70,43	71,42	72,48
Сигарети з фільтром медіум класу	пачка (20 шт.)	69,90	70,29	71,36	71,97	72,81	73,86	74,85	76,06	77,49

³³ За даними Держкомстату. Див.: URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/ct/sctp/Arch_sctp_u.htm

Сигарети з фільтром преміум класу	пачка (20 шт.)	82,61	83,80	85,06	86,06	86,94	87,82	89,07	90,21	91,81
-----------------------------------	----------------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------

Звертаємо увагу, що дані Держкомстату не повною мірою відображають реальне здорожчання – тютюнові вироби є специфічним товаром, щодо якого встановлені максимальні роздрібні ціни, а отже, реалізація залишків продукції в наступних періодах зі зменшеною максимальною роздрібною ціною «гальмує» показник зростання середніх споживчих цін. Реальні роздрібні ціни співвідносяться до пачки сигарет без фільтру приблизно як 1:2 (медіум клас) та 1:3 (преміум клас)³⁴. Отже, при мінімальній ціні пачки 142,85 грн ціна сигарет преміум класу може досягати приблизно 430 грн.

III. Висновки

Повномасштабне вторгнення РФ на територію України стало серйозним викликом для економіки України, у тому числі для споживачів та виробників тютюнової продукції. У 2022 році змінилися тенденції відповідного ринку, і хоча в 2023 році ситуація дещо стабілізувалася, однак не змінила значну невизначеність під час прогнозування майбутніх перспектив впровадження вимог Директиви 2011/64/ЄС.

Натомість 2023 рік демонструє менш негативні наслідки для економічної сфери. Так, у II кварталі вперше з початку повномасштабного вторгнення зростання ВВП у річному вимірі становило 19,5 %, переважно за рахунок зростання внутрішнього попиту. Також індикатор економічних настроїв вперше з II кварталу минулого року мав позитивне значення – 9,4 %³⁵. Національний Банк України прогнозує, що споживча інфляція у 2023 році сповільниться до 10,6 %, а базова – буде нижче 9 %³⁶. Зазначені тенденції, безумовно, вплинуть як на споживчий ринок, так і на виробництво, у тому числі це стосується виробництва та споживання тютюнових виробів. Вже за результатами 7 місяців 2023 року надходження з акцизного податку з тютюнових виробів демонструють потенціал для досягнення прогнозних показників Державного бюджету на 2023 рік, принаймні, що стосується надходжень із акцизів із тютюнових виробів, вироблених в Україні, та надходжень до місцевих бюджетів.

Водночас, не заперечуючи результативності впливу високих цін на сигарети на загальну кількість курців, очікування того, що споживання сигарет зменшиться в разі із різким їх здорожчанням, видаються малореалістичними. Слід врахувати, що фактично акцизи як непрямі податки перекладаються на споживачів, зменшуючи купівельну спроможність населення, що має негативний соціальний

³⁴ Ціни на сигарети с фільтром починаються від 51 гривні та зростають до 150 (наприклад, марка Sobranie Cocktail; див., наприклад: URL: <https://rozetka.com.ua/ua/sigareti/c4638591/sort=cheap>)

³⁵ Зростання ВВП в II кварталі на 19,5 % свідчить про те, що економіка адаптувалася до війни, - Юлія Свириденко. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=0c71560f-5ed3-4f75-9f0a-467237e47e10&title=ZrostanniaVvpVIiKvartali>

³⁶ Інфляція і далі сповільнюватиметься, а економіка відновлюватиметься – Інфляційний звіт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/inflyatsiya-i-dali-spovilnyuvatimetsya-a-ekonomika-vidnovlyuvatimetsya--inflyatsiyniy-zvit-nbu>

вплив, особливо під час воєнної агресії. Недостатньо обґрунтоване, скачкоподібне підвищення акцизів на сигарети може стати серйозним викликом та призвести до значного зростання нелегального ринку тютюнових виробів.

Зважаючи на соціально-економічні наслідки збройної агресії проти України в 2022 році та позитивні тенденції 2023 року, вважали б за доцільне рекомендувати, за можливості, відкласти вирішення питання щодо перегляду запланованого підвищення акцизного податку на 2024–2025 роки до узагальнення результатів за весь 2023 рік та отримання можливості використання їх у прогнозуванні майбутнього коригування ставок акцизного податку. Можливо, у Бюджетній декларації на 2025–2027 роки також будуть закладені нижчі обмінні курси валют³⁷. До того ж, необхідно зважати на перспективи ухвалення в ЄС нових, підвищених мінімальних ставок акцизного податку – у цьому випадку має бути складено новий графік їх гармонізації.

Натомість доцільно було б зосередити увагу на боротьбі з нелегальним ринком тютюнових виробів, – наприклад, на нашу думку, прийняття потребує законопроект «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо криміналізації контрабанди товарів та підакцизних товарів, а також недостовірного декларування товарів» (реєстр. № 5420 від 23.04.2021 р.)³⁸. Із метою впровадження в дію вимог Рамкової конвенції ВООЗ із боротьби проти тютюну необхідно видається ратифікація Протоколу про ліквідацію незаконної торгівлі тютюновими виробами³⁹, який передбачає застосування заходів контролю до операцій із тютюновими виробами у вільних зонах, під час міжнародного транзиту та безмитної продажі, а також продажі через Інтернет та інші засоби телекомунікацій та будь-яких інших способів продажу, що розвиваються на основі технологій. Протокол передбачає також підключення (входження) до системи глобального відстеження та розшуку нелегальних тютюнових виробів, що забезпечить суттєве зменшення нелегальної частки ринку тютюну в Україні.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

**Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*

³⁷ Наприклад, Державний бюджет на 2023 рік складе з урахуванням обмінного курсу долара на рівні 42 грн, натомість на даний час курс НБУ 36,57 грн, а комерційний протягом півроку тримається на рівні близько 38 грн.

³⁸ Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо криміналізації контрабанди товарів та підакцизних товарів, а також недостовірного декларування товарів: проект Закону України реєстр. № 5420 від 23.04.2021 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/26408>

³⁹ Protocol to Eliminate Illicit Trade in Tobacco Products. URL: <https://fctc.who.int/publications/m/item/brochure-protocol-to-eliminate-illicit-trade-in-tobacco-products>